

בית הועד

שליד מכון שילה

עיר הקודש, יושלם בנינה במהרה

harav@machonshilo.org 02 651 7822 0544 667 557

פסק הלכה בענין מנהג אי-אכילת קטניות בפסח

בבואנו לדון בשאלה זו, עלינו לקיים בנפשנו את דברי הכתוב: מְזַקְנִים אֶתְבוֹנֵן, פִּי פְקוּדֵיךָ נִצְרָתִי (תהילים קיט, ק). והנה מצאנו רבים מגדולי רבותינו זכרונם לברכה מפקפקים במנהג זה ויש שאף מתנגדים לו:

1. טור אורח חיים סימן תנג
"אלו דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה: בחטין ובשעורים ובכוסמין ובשכולת שועל ושיפון אבל לא באורז ושאר מינים וגם אינן באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל. וכן בכל מיני קטניות. ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן וחומרא יתירא היא זו ולא נהגו כן".

2. בית יוסף אורח חיים סימן תנג בשם רבינו ירוחם
"ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכו' וחומרא יתירה היא זו. גם רבינו ירוחם (נ"ה ח"ג מא.) כתב אותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מבושול בפסח מנהג שטות הוא זולתי אם הם עושים להחמיר על עצמם ולא ידעתי למה".

3. מור וקציעה ליעב"ץ (גם בשם אביו החכם צבי) אורח חיים סי' תנג
"ובשעת הדחק ודאי יש להתיר גם כל הקטניות... שהרי אפילו רבינו בעל הטורים שהיה אשכנזי, ובימיו כבר התחיל מנהג חומרא זה, לא השגיח בה, וכתב 'וחומרא יתירה היא ולא נהגו בה', מכלל שלא קבלוה אבותינו האשכנזים ז"ל בימיו... וכמה פוסקים חושבים אותה לשטות ומנהג טעות שאין צריך אפילו חרטה והתרה....

ומעידני על אבי מורי הרב זצ"ל [=החכם צבי] כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת, כל חג המצות היה מתרעם ואומר אי אישר חילי אבטליניה למנהג גרוע הלז שהיא חומרא דאתיא לידי קולא, ונפק מיניה חורבא ומכשול באיסור חמץ גמור. כי מתוך שאין מיני קטניות מצויים להמון לאכול ולשבוץ, צריכין לאפות לחם מצה הרבה, בפרטות העניים ומי שבני ביתו מרובים... מוכרחים על כרחם להספיק להם מצה די לחמם... מתוך כך אינם נזהרים העיסה כראוי וכחובה, עושים אותה גדולה הרבה ושוהים עליה מאוד, קרוב הדבר שנכשלים באיסור כרת רחמנא ליצלן.

גם המצות עומדים להם ביוקר, ואין יד כל אדם משגת לעשותם די הצורך... וקטניות נמצאים בזול בלי טורח ובהיתר, ואתו אמנועי משמחת יום טוב בסיבת חומרא שאין לה טעם וריח. לכן אשרי שיאחז צדיק דרכו, יתן אוכל למכביר, וניפץ את עוללי החומרות הזרות אל סלע...

על כן אני אומר בטח — המבטל מנהג זה של מניעת אכילת קטניות (והדומה לו ממנהגים גרועים כאלה) יהי חלקי עמו... וכל ימי הייתי עומד ומצפה מתי יבוא לידי ואפרסם דעת אמ"ה להפקיע חבל חומרות כאלו שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בהן....".

4. אור זרוע לרבינו יצחק ב"ר משה מוינה (ח"ב, הלכות פסחים סימן רנו (רבינו שמואל מפלייזא))
"ובשאלת דרב אחאי מצאתי כתוב בסוף הלכות פסח: וכל מיני קטניות מותר לבשל בין בפסח בין בשאר ימים טובים". ועוד הוסיף רבינו משה בר' מיימון לכתוב בספרו שאם שרו במים כל היום אינו מחמיץ שאינו בא לידי חימוץ אלא לידי סרחון.
ואף כי בעיני הדברים נכונים, והמנהג שנהגו אבותינו מחמת טעות, ואין במו משום דברים המותרים – אין להקל בהם לפני האוסרים ואפילו בצנעה טוב לימנע ולאסור.

5. רבינו מנוח (הל' חמץ ומצה ה, א):
"כתוב בספר המנהגות: 'ונהגו כל העולם שלא לאכול זרעונים בפסח, מפני שהן מחמיצין, ועל כן נקראים 'חימצי'. ואין מסתבר לומר שיהיה המנהג תלוי באיסור כלל, שאין בשום קטניות בעולם שום חימוץ. אלא מפני שאין צרים לאכילת קטניות במועד, שהרי כתוב 'ושמחת בחגיך', ואין שמחה באכילת תבשיל קטניות. ואין ספק שאם רצה לאכול זרעונים בפסח וכיוצא בו בשאר מיני קטניות מותר, ואין בזה חשש איסור כלל, ואף על פי שנהגו, דהא אמרינן בירושלמי פרק מקום שנהגו: 'כל דבר שמותר וטעה בו באיסור, נשאל ומתירין לו'."

כל אלה מלמדים ומבארים באר היטב עד כמה גרוע ורעוע מנהג מוזר זה.

העולה לארץ ישראל נפטר ממנהגי חוץ לארץ

והנה – רבותינו אלה אמרו כדברים האלה בהיותם יושבים בארץ אויב, במקומות שכבר נהגו כן. אך לנו, יושבי ארץ נחלת אבותינו, הדברים פשוטים הרבה יותר, כי מעולם לא היה זה מנהג המדינה בארץ ישראל.

ידוע כי בקהילות האשכנזים בארצות אירופה קיימו וקיבלו כל היהודים מנהג זה. מה שאין כן בארץ הצבי – מעולם לא נוצרה מציאות שכל אנשי ארץ ישראל ינהגו כן. אמור מעתה: לא היה זה מנהג המקום – כלומר מנהגם הידוע של כלל היהודים – בארץ ישראל בשום תקופה מן התקופות, ועל כן אין למנהג זה כל תוקף. שאילו היה זה מנהג המקום בארץ ישראל, אף הספרדים והתימנים היו חייבים לנהוג כן, כי המקום גורם.

וכך נקטו רבותינו זכרונם לברכה:

"מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות, עושין; מקום שנהגו שלא לעשות, אינן עושין... מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים, אוכלים; מקום שנהגו שלא לאכול, אינן אוכלין" (משנת פסחים פרק ד).

הרי שדברים אלה אינם תלויים באיש אלא במקום.

גם בני גלות אשכנז הבאים ארצה אינם מחוייבים להמשיך במנהג זה, וכפי שכתב רבינו יעקב בן הרא"ש ז"ל שאדם העוקר ממקומו ומשתקע במקום חדש:

"יש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע שם. אם דעתו להשתקע למקום שבא שם, יעשה כמנהגם, בין לחומרא בין לקולא" (טור או"ח סי' תסח על פי בבלי חולין יח, ב).

ואין צורך בהתרת נדרים, שאין דין מנהג המקום כנדר גמור – עיין טור יו"ד סי' רי"ד שמדובר שם במי שנהג איסור בדבר מחמת קבלת עצמו, ולא במי שנהג איסור בדבר מחמת קבלת אנשי מקומו. ובמנהגי המקום, דינו מבואר בסי' תסח כנ"ל.

אמת הדבר כי הרוצה להמשיך במנהגו זה – הרשות בידו, שכן אין חובה לאכול קטניות. אך אין לשום אדם רשות לדרוש מאחרים ולכפות עליהם לנהוג במנהגו.

ומי שנהג כן בארץ ישראל בחשבו שחייב הוא בכך, הרי טעות היא בידו, ואין מנהגו מנהג, וכמפורש בירושלמי פסחים (ד, א – דף ל טור ד):

”רבי אלעזר בשם רבי אבין – כל דבר שאינו יודע שהוא מותר וטועה בו באיסור, נשאל, והן מתירין לו”.

לא תתגדודו

כתוב בספר תורת משה: בָּנִים אַתֶּם לֵה' אֶל־לֵהיכֶם, לֵא תִגְדְּדוּ (דברים יד, א) ... . ודרשו חכמינו ז"ל: לא תעשו אגודות אגודות, אלא יהיו כולכם אגודה אחת. וכן הוא אומר (עמוס ט, ו): הַבֹּנֵה בְשָׂמַיִם מַעֲלֹתָו, וְאֶגְדָּתוֹ עַל-אֶרֶץ יִסְדָּה (ספרי דברים פיסקה צו).

וכן פסק רבנו הגדול הרמב"ם ז"ל:

”ובכלל אזהרה זו, שלא יהו שני פתי דינין בעיר אחת, זה נוהג במנהג, וזה נוהג במנהג אחר – שדבר זה גורם למחלוקת גדולה: וכתוב 'לא תתגדדו' (דברים יד, א), לא תעשו אגודות אגודות” (הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים יב, יז; הל' יד בדפוס וילנא).

וכן כתב רבינו משה ב"ר יעקב מקוצי ז"ל, בעל הסמ"ג, מגדולי בעלי התוספות (ל"ת סב). וכן כתב רבינו יצחק ב"ר יוסף מקורבייל ז"ל בעל הסמ"ק (מצוה ע"ה).

מעתה – המחייב את בני ארץ ישראל להנציח מציאות של עם מְפָזֵר וּמְפָרֵד, מְקַבֵּעַ את עם ישראל בחיי גלות של קהילות ועדרים לנצח.

על כן יאכלו עָנוּיִם, וְיִשְׁפְּעוּ – יְהַלְלוּ ה' דְּרָשׁוּ; יְחִי לְבַבְכֶם לְעַד (תהילים כב, כז), ויקיימו מצות עשה של וְשִׁמְחֵת בְּחֶגְדָּךְ (דברים טז, יד) כתורה. ולית דין צריך בשש.

ובאנו על החתום:

דוד חנוך יצחק בה"ר חיים רפאל בר-חיים, אב"ד – ירושלים

יהושע ב"ר משה בוך, סגן – ירושלים

אליצור ב"ר אפרים יצחק הלוי סג"ל – עפרה

אברהם ב"ר יוסף טולידאנו ס"ט – קרית ארבע